Engagemang och motstånd

Samiskt inflytande på svensk samhällsutveckling

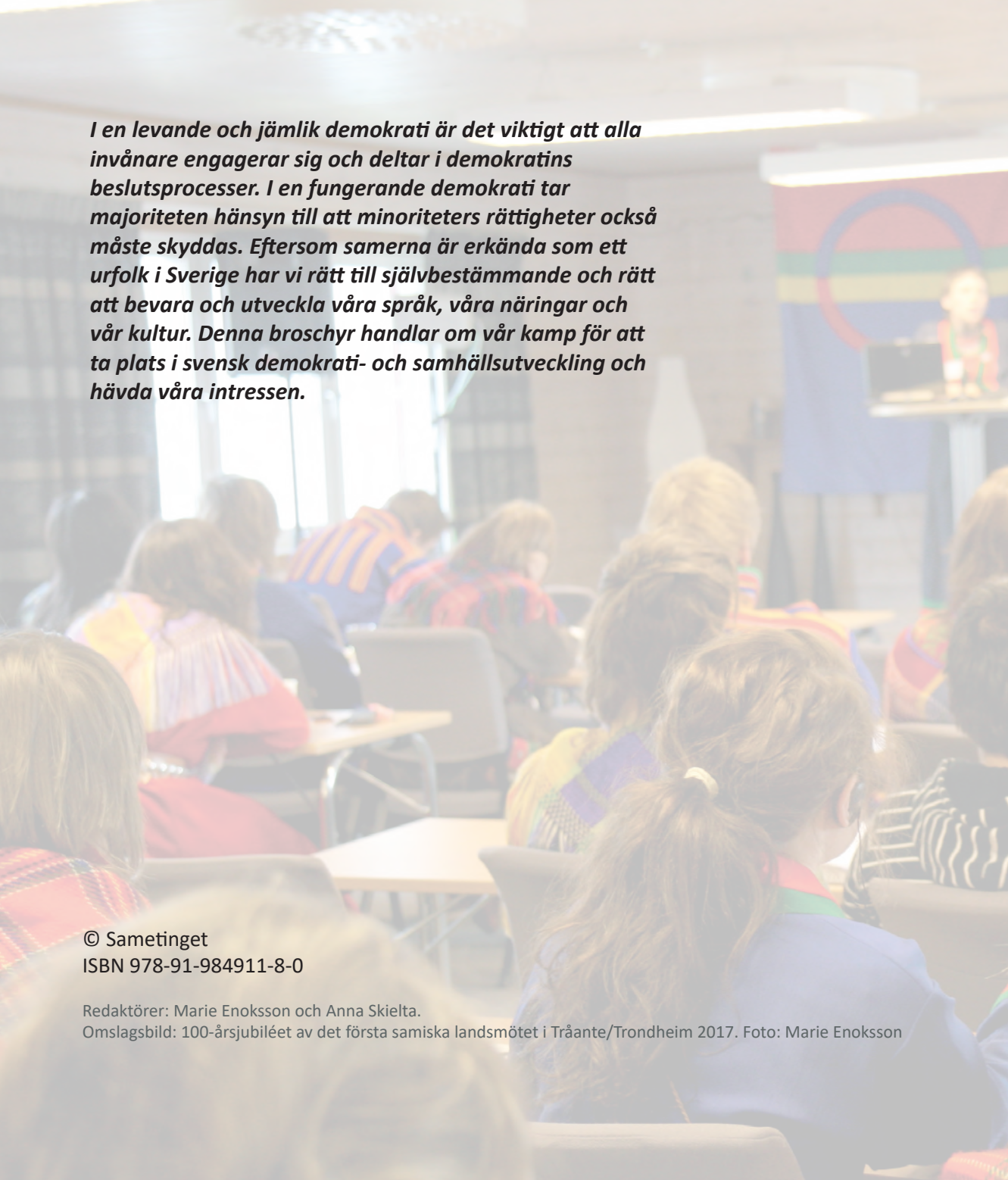

I en levande och jämlik demokrati är det viktigt att alla invånare engagerar sig och deltar i demokratins beslutsprocesser. I en fungerande demokrati tar majoriteten hänsyn till att minoriteters rättigheter också måste skyddas. Eftersom samerna är erkända som ett urfolk i Sverige har vi rätt till självbestämmande och rätt att bevara och utveckla våra språk, våra näringar och vår kultur. Denna broschyr handlar om vår kamp för att ta plats i svensk demokrati- och samhällsutveckling och hävda våra intressen.

© Sametinget
ISBN 978-91-984911-8-0

Redaktörer: Marie Enoksson och Anna Skielta.
Omslagsbild: 100-årsjubiléet av det första samiska landsmötet i Tråante/Trondheim 2017. Foto: Marie Enoksson

Innehåll

Historisk tillbakablick 4
Politisk organisationsutveckling 6
Personporträtt: Elsa Laula Renberg 8
Rösträtten 10
Samernas rösträttshistoria 11
Rasistisk syn på samer 12
Naturtillgångar och kolonialism 14
Miljörörelsen och samisk aktivism 16
Domstolsprocesser 17
Personporträtt: Torkel Tomasson 20
Sametingen i Norden 22
Rätten till självbestämmande 24
Ett jämställt samiskt samhälle 26
Fyra unga samer 28
Instuderingsfrågor 30
Referenser 31

Historisk tillbakablick

Historiskt sett har samerna varit väl ansedda i Sverige, bland annat på grund av de skatteintäkter i form av bland annat pälsverk och torkad fisk som samer bidrog med och för att renskötseln räknades som en samhällsekonomisk tillgång för Sverige.

En målmedveten politik för att få kontroll över lappmarkerna inleddes under kung Karl IX:s tid och fortsatte under hela stormaktstiden. På 1600-talet bestämde Karl IX att samerna skulle ha rösträtt och representation i ståndsriksdagen. Samerna hade plats i bondeståndet och rätt att sända ledamöter till ståndsriksdagarna. Vi vet inte hur ofta samer i verkligheten reste till riksdagarna. Att ha en riksdagsplats var kostsamt och tidsödande. Riksdagen kunde sammankallas med kort varsel i olika städer. Men riksdagsplatserna innebar att samer faktiskt hade en officiell plats i Sveriges lagstiftande församling.

Efter drygt 160 år, vid riksdagen 1765/66, befriades ”lapparna” från ”skyldigheten” att sända representanter till riksdagen. I stället blev landshövdingarna den förmedlande länken mellan samerna och riksdagen.

Fram till mitten av 1700-talet var samernas ställning stark i lappmarkerna. Samerna var i majoritet och de flesta levde som nomader. I norra Sverige och i Finland dömde samer i tvistemål och brottsmål i tingsrätterna. I tvister om mark med nybyggare vann samerna för det mesta. Renskötseln betraktades som en viktig näring vid sidan av nybyggarnas jordbruk och boskapsskötsel.

På 1800-talet tog kolonisationen av lappmarkerna fart då man kunde utvinna eftertraktade naturtillgångar som silver, järnmalm och skog. Lapplands befolkning fyrdubblades mellan 1800-1890. Människor sökte nya marker och nya försörjningsmöjligheter. Samerna tvingades acceptera att nybyggare slog sig ned på deras lappskatteland och konflikter uppstod. Särskilt konflikter rörande fiskesjöar kom upp i häradsrätterna. Nybyggare kunde till exempel ha slagit sig ned vid en sames fiskesjö och samen fick inte längre tillträde till sjön. Nybyggarna i sin tur anklagade samerna för att låta renarna riva ner höhässjor och trampa ner grödor.

Under 1800-talet förändrades myndigheternas syn på samers markrättigheter. Samerna förlorade allt oftare i tvister med nybyggarna. Det berodde dels på att samerna blev i minoritet, dels på rasistiska idéer.

I slutet av 1800-talet påstod svenska riksdagsmän att samerna var födda med ”rasegenskaper” som gjorde att de var underlägsna den övriga befolkningen. Därför kunde de inte leva som ”civiliserade” människor och var dömda till undergång. Andra fascinerades

Akvarell av Fritz von Dardel (1817-1901), ”1719 års Caroliner”. Valkyria, drabanter, samer m.fl. Nordiska museets samlingar.

av ”naturbarnen” och ansåg att särskilt de nomadiserande fjällsamerna måste beskyddas och bevaras. Övriga samer skulle assimileras. Denna inställning avspeglades i de lagar som antogs i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet för att reglera renskötseln och inrätta särskilda skolor för renskötarnas barn. Staten införde en grundläggande skillnad mellan olika kategorier av samer som orsakade stor splittring i det samiska folket. Skogssamer och de samer som inte levde på renskötsel diskriminerades, liksom samiska kvinnor.

På 1900-talet betraktades Norrland som ett ”framtidsland” med naturresurser som vattenkraft, gruvmöjligheter och skog. Denna industriella kolonisation pågår fortfarande.

Samer från det nybildade *Lapparnes Centralförbund* på besök i Stockholm som deltagare på en kurs anordnad av Nykterhetsförbundets bildningsverksamhet 1905. Sittande kvinna i mitten är Elsa Laula. Foto: Anton Blomberg. Nordiska Museets samlingar.

Politisk organisationsutveckling

På grund av koloniseringen av de samiska områdena och att samer blev av med sina marker och tvingades betala böter om renarna befann sig på fel ställen, kände de sig alltmer trängda. Den svenska samepolitiken fick samerna att reagera och agera politiskt. De som drabbades först och mest var sydsamerna och det var också de som tog de första initiativen till organisering.

Samernas första försök att organisera sig gjordes när organisationen *Lapparnes Centralförbund* bildades 1904 med Elsa Laula som ledare. Organisationen överlevde inte men var ändå ett första steg. Hösten 1904 bildades den första lokala sameföreningen *Fatmomakke lappförening* som följdes av fler sameföreningar.

Det första organiserade mötet över landgränserna ägde rum i Trondheim i Norge den 6 februari 1917. Mötet samlade över hundra samer från Sverige och Norge. Det var första gången som samer samlades till ett gränslöst stormöte för att diskutera samers situation.

I februari 1918 ordnades ett liknande landsmöte i Östersund. Anledningen var en proposition i ”lappfrågan” som den svenska regeringen lagt fram för riksdagen våren 1917. Syftet var att göra det omöjligt för samer att både skaffa fast bosättning, ta upp jordbruk och fortsätta med renskötsel. En ”riktig” same skulle leva nomadliv, ha renar och bo i kåta.

Foto: Samebarn på Skansen. Nordiska Museets samlingar.

Foto: Samemuseum på Unåsen. Norrbottens Museets samlingar.

Ett flertal samer hade vid flera tillfällen besökt Stockholm för att tala för samernas sak. Det fanns riksdagsledamöter som lyssnade på dem och tog deras parti. 65 ledamöter i andra kammaren yrkade i en motion på avslag och ifrågasatte varför samerna själva aldrig fick framställa sin syn på saken och sina önskemål. Tack vare deras motstånd fick samerna tillfälle att uttala sig om den kommande lagändringen innan riksdagbeslutet. På landsmötet i Östersund 1918 protesterade samerna mot att de inte fick bygga hus, inte fick ha jordbruk och mot att renskötarbarn var tvungna att gå i den undermåliga nomadskolan. Men protesterna hjälpte inte. Den nya renbeteslagen infördes ändå 1928 och nomadskolan blev kvar ända till 1962.

Efter andra världskriget tog samernas organisationssträvanden ny fart. Tack vare de första pionjärernas insatser finns idag ett flertal riksorganisationer, sameföreningar och samepolitiska partier med medlemmar över hela Sverige. 1945 bildades riksorganisationen Same Ätnam. 1950 bildades Svenska Samernas Riksförbund (SSR) och 1956 bildades Samerådet. 1993 inrättades Sametinget efter påtryckningar från de samiska organisationerna.

Fortfarande finns det mycket att göra för att samernas röster ska höras och tas på allvar i den offentliga debatten, i svensk politik och samhällsutveckling.

Elsa Laula Renberg - en samisk pionjär

Elsa Laula (1877-1931) var en samisk ledargestalt i början av 1900-talet. Hon valdes som talesperson för ”lapparna i Åsele, Wilhelmina och Lycksele” och reste till Stockholm för att träffa kung och riksdagsmän. Elsa kunde argumentera och var tvåspråkig vilket gjorde att hon fick samernas förtroende – men hon mötte också motstånd och var ett hatobjekt i somliga tidningar, både för att hon var same och för att hon var kvinna.

Elsa Laula föddes som äldsta dotter i ett fattigt hem i Gajokfjäll i Dikanäs, Vilhelmina. Barndomshemmet bestod av ett litet kök, farstu och kammare där det bodde ett tiotal personer. Hon gick på missionsskolan i Bäsksele i tre år och lärde sig läsa, skriva och räkna. Åren från 1892 var oår med dåligt vinterbete för renarna. Familjen Laula började då med småbruk på sitt lappskatteland, den mark de betraktade som sin. Det ledde till konflikter eftersom samer inte fick lov att bruka jord och inte hade papper på sin mark. Samerna ansågs bara passa för renskötsel. I juli 1899 skulle en rättegång hållas, men Elsas far och lillebror drunknade dagen innan.

Ett halvår senare deltog Elsas mamma Kristina i en delegation som reste till kungen för att klaga på renbeteslagen och på att renägande samer var ersättningspliktiga om renar betade på slättermark. Änkan Kristina fick då ett kungabrev som gav henne rätt att bebo och bruka sin mark i Dikanäs så länge hon levde.

1901 tog samen Hans Magnus Nilsson upp frågan om samers rätt att driva jordbruk i ett brev till kungen. Sommaren 1904 reste Elsa Laula tillsammans med honom, Torkel Tomasson och en grupp andra samer till Stockholm för att träffa kung Oscar II och lämna över en skrivelse. Stockholmstidningarna beskrev Elsa som en energisk, aktiv och vältalig kvinna. Hon fick även kontakter i Fredrika Bremer-förbundet, en av Sveriges äldsta kvinnoorganisationer. Det fick henne att engagera sig för kvinnors rösträtt.

När Lapparnes Centralförbund bildades 1904 blev Elsa dess ordförande. Samtidigt trycktes Elsas pamflett *Inför lif eller död - Sanningsord i de Lappska förhållandena* i 6 000 ex och skickades till alla Sveriges tidningar. Elsas grundbudskap var att samernas problem berodde på kolonisationen. Samma år började hon studera till barnmorska i Stockholm, men ägnade sig aldrig åt yrket i någon större grad.

1907 flyttade hon till Norge när hon gifte sig med Thomas Persson Renberg. Det politiska arbetet fortsatte. Hon tog initiativ till den första sameföreningen i Norge och lyckades få kustsamerna intresserade av samernas politiska situation. Thomas delade Elsas politiska intresse och bidrog till att hon kunde kombinera politik och

Elsa Laula som ung. Okänd fotogfaf. Bild i privat ägo.

ersonporträtt

familjeliv. Hon å andra sidan födde sex barn och deltog i renskötselarbetet.

Den 6 februari 1917 arrangerades det första gränslösa mötet för samer i Trondheim på initiativ av Brurskankens samiska kvinnoförening. Efter några tunga år då bland annat hennes förstfödde son dog, tog Elsa tillsammans med Daniel Mortenson på sig ansvaret att organisera och genomföra det landsmöte som med historiens glasögon blev höjdpunkten i hennes politiska liv. Mötet blev en stark manifestation mot myndigheter och förtryck. Idag firas samernas nationaldag den 6 februari med anledning av detta landsmöte.

Våren 1931 dog Elsa Laula i tuberkulos 54 år gammal. Hon var en ovanlig och stridbar kvinna med en stark personlighet. I slutet av sitt liv var hon bitter över att så lite förändring ägt rum och att det varit svårt att samla samefolket trots alla hennes ansträngningar. I vår tid har hon blivit erkänd som en förebild och en av de första samiska politiska pionjärerna. Hon har spelat stor roll för den samiska rättskampen även om hon själv inte fick njuta frukterna av den.

Rösträtten

På 1800-talet var det könet och inkomsten eller förmögenheten som avgjorde vem som hade rösträtt. Rösträttsrörelsen i Sverige startade i slutet av 1800-talet. Kampen gällde lika rösträtt åt alla myndiga medborgare, även kvinnor. Den manliga allmänna rösträtten uppnåddes 1909 men motståndet mot kvinnlig rösträtt var stort. Först 1919 beslöt riksdagen att allmän och lika rösträtt skulle införas. 1921 fick kvinnor för första gången bli valbara och rösta i ett riksdagsval. Fem kvinnor valdes in i Sveriges riksdag. Vi fick kvinnlig rösträtt i Sverige senare än i både Finland (1906), Norge (1913) och Danmark (1915). Idag får du rösta i allmänna val i Sverige om du fyllt 18 år oavsett om du är rik eller fattig, man eller kvinna.

I sametingsvalet får du rösta om du är same, har fyllt 18 år och har anmält dig till sameröstlängden. Eftersom etnisk tillhörighet inte registreras i Sverige är det omöjligt att veta vem som har rätt att rösta i sametingsvalet om inte du som är same själv anmäler dig. Sista dag för anmälan till röstlängden är den 20 oktober året före valåret. Läs mer om röstlängden och sametingsvalet på sametinget.se.

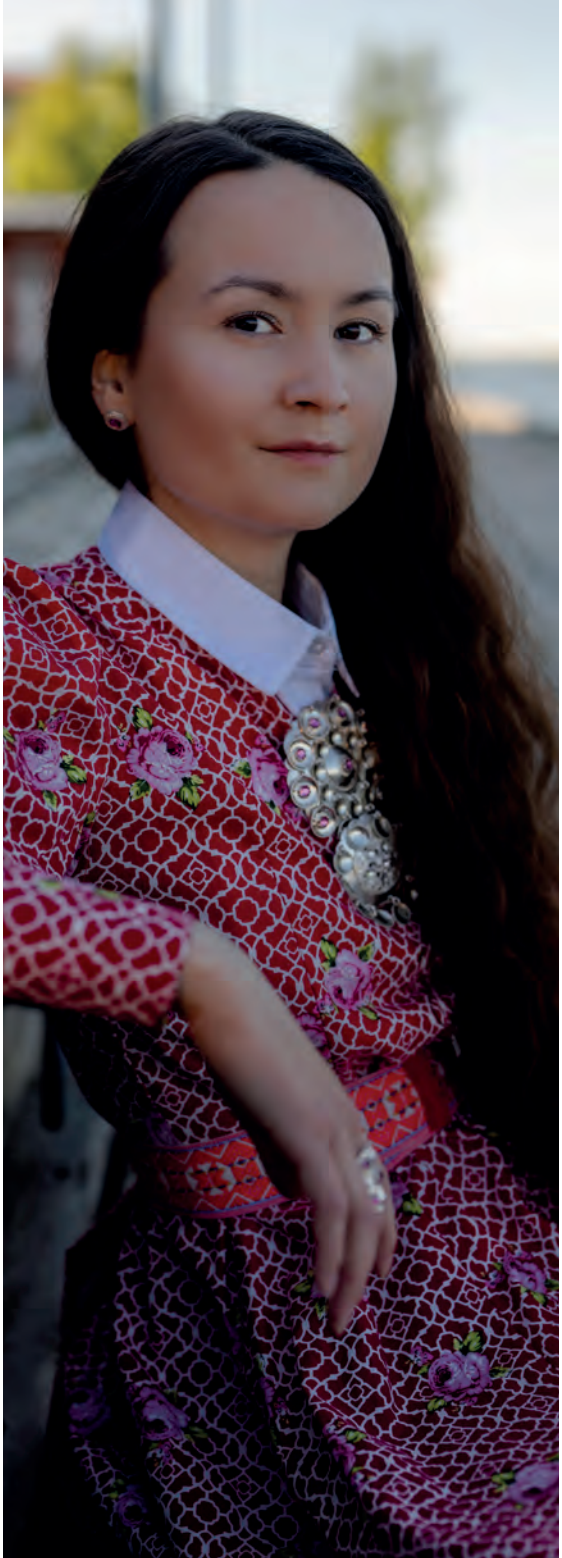

Foto: Carl-Johan Utsi

Samernas rösträttshistoria

Samer fick – som andra svenska medborgare – allmän rösträtt 1918/21. Men det finns exempel på att samer av olika skäl inte kunde rösta ens därefter. När myndigheterna har definierat gruppen samer har de ofta utgått från renskötseln. Bland samer som grupp fanns lokala eliter som hade stort och avgörande inflytande – de kunde kräva och fick ofta kommunal rösträtt, ibland trots att de saknade formella rättigheter. Andra hade varken inflytande eller status. Detta har förändrats över tid och sett olika ut på olika platser.

En annan anledning till att samernas rösträtt är svår att överblicka är att skatten på olika sätt var knuten till rösträtten och den som inte betalade skatt fick inte rösta.

Under det senare 1800-talet beskattades samebyar som ett kollektiv och det gav dem röster gemensamt i kommunen, på samma sätt som företag kunde rösta vid den här tiden. Det finns exempel på hur samebyar fick en sådan kollektiv lokal rösträtt. De personer som inte betalade den så kallade ”bevillningsskatten” hade inte rätt att rösta. Eftersom det var samebyn som betalade skatten uppfyllde inte enskilda renskötande samer de formella kraven för allmän rösträtt 1921.

Parallellt fanns det samer som försörjde sig på fiske, jordbruk eller annat och deras rösträtt såg förstås ut som den övriga befolkningens rösträtt.

Forskning visar att det inte var förrän under 1920-talet som samer mer allmänt började mantalsskrivas. Många samer i Lappmarken i Västerbotten och Norrbotten blev mantalsskrivna, men församlingarna i Jämtland och Härjedalen var uppdelade i samiska och svenska. När kommunreformerna genomfördes under 1860-talet hamnade de samiska församlingarna utanför och samerna blev inte folkbokförda på samma sätt som svenskar. Frågan uppmärksammades, men lösningen drog ut på tiden. Det var först under 1920-talet som alla samer blev folkbokförda och formellt kunde föras in i röstlängderna.

Det verkar också som att samer inte alltid värderade rösträtten som den högsta av medborgerliga rättigheter. I vissa områden där samer var skattebefriade krävde de inte allmän och lika rösträtt. De ansåg att det var mer fördelaktigt att vara skattebefriad än att vara rösträttsberättigad.

JENNY BJÖRKMAN

Ovanstående text är en sammanfattning av en artikel av Jenny Björkman, docent i historia. Den fullständiga artikeln finns på https://demokrati100.se/samernas-forbryllande-rostrattshistoria/

Rasistisk syn på samer

De rasbiologiska idéerna om olika rasers medfödda egenskaper har begränsat samernas möjligheter till politiskt inflytande. Så djupt rotade är dessa idéer att de än idag kan påverka rättsväsendet, de demokratiska processerna och vanliga människors agerande. Hos samer kan finnas en känsla av uppgivenhet som gör att man inte engagerar sig politiskt eller orkar delta i den offentliga debatten. I sociala medier blossar diskussioner upp där argumenten kan vara både rasistiska och osakliga.

Rasismen har djupa rötter. Under 1700-talet uppstod olika teorier om mänsklighetens utveckling. Uppfattningar om att människor befann sig på olika kulturnivåer fick spridning. De så kallade ”primitiva” folken, dit bland annat samer räknades, ansågs ha stannat kvar på en lägre utvecklingsnivå. Den som nått längst i utvecklingen var förstås den vite ”civiliserade” européen. På 1830-talet gjordes mätningar på arkeologiskt material och av kranier, sedan utvecklades en metod att mäta skallar på levande människor. Människor indelades i två olika typer; kort- och långskallar. Till de kortskalliga folken räknades bland annat samer. Gamla samiska gravar plundrades och samiska mänskliga kvarlevor finns än idag kvar på svenska museer och institutioner.

Rasteorierna blev en del av den vetenskapliga och politiska debatten och fördomar underblåstes. Föreställningar om att samer inte var lämpade för att bo i hus, sköta ett jordbruk eller kapabla att styra sig själva har påverkat svenska riksdagsmän och myndigheter under lång tid, både medvetet och omedvetet.

Lappfogdesystemet blev ett uttryck för dessa fördomar, en svensk lappfogde måste bestämma över de renskötande samerna. Detta system avskaffades först på 1970-talet. Ett annat exempel är det rasbiologiska institut som inrättades i Uppsala 1922 efter ett riksdagsbeslut. Centralt i verksamheten skulle vara studier i ”rashygien” och dokumentation av den germanska rasen. Det ansågs inte vara bra för mänsklighetens utveckling och fortlevnad när raser blandades. Det kunde skapa svaga individer med dåliga karaktärer. Under 1930-talet började den rasbiologiska och rashygienska verksamheten vid institutet att ifrågasättas. Chefen Herman Lundborgs forskning på samer och hans nazistiska sympatier och medverkan i nazistiska publikationer, kritiserades. 1935 avslutades i praktiken den rasbiologiska forskningen även om institutet fanns kvar ända till 1958. Men de rasistiska idéerna var mer långlivade än så.

Antropologen Gustaf Retzius i färd med att mäta härjedalssamen Fjellstedts huvud, ca 1890. Fotograf okänd. Nordiska museets samlingar.

Naturtillgångar och kolonialism

Norrlands naturresurser har varit en förutsättning för Sveriges välstånd. Med industrialiseringen låg det i statens intresse att skaffa sig skogar, älvar och gruvmark.

Billig energi via vattenkraft har varit en förutsättning för den industriella utvecklingen och elektrifieringen av järnvägen. 1900-1945 byggdes enorma vattenkraftverk i väglöst land i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Under andra världskriget infördes en krislag som förenklade beslutsprocesserna. Då blev det ännu lättare att fatta beslut om dämningar och vattenkraftutbyggnader. Krislagen fortsatte att tillämpas långt in på 1950- och 1960-talen och samernas marker påverkades starkt av storskaligt skogsbruk, gruvor, vägar och järnvägar.

Den tekniska utvecklingen fick också samer nytta av, men till ett högt pris. Omvandlingen av landskapet försvårade för renskötseln, dämde över marker, flyttleder, försvårade fisket och förstörde naturen. Kulturlandskap försvann eller förändrades. Gamla boställen försvann under vatten och många samiska familjer tvingades flytta, ibland flera gånger.

Samiska näringar förbisågs av lagstiftare, myndigheter och exploatörer; samernas rättigheter och behov betydde ingenting. Renskötseln osynliggjordes och samerna hade inte mycket att säga till om i de omfattande utbyggnader som skedde. De ersättningar som gavs tog liten hänsyn till kulturella och sociala värden.

Än idag innebär skogsavverkningar, gruvor och vindkraftsparker en utbyggnad av infrastruktur som fortsätter att fragmentera betesområden, skära av renars flyttleder, påverka jakt och fiske, tillgång på slöjdmaterial med mera.

Industriföreträdare menar att den ”gröna” omställningen kräver fler metaller och nya mineraler. Det öppnar i sin tur upp för fler gruvor i Sverige vilket innebär ännu mer markexploatering och naturresursutvinning inom traditionella samiska områden.

Nu höjs röster att politiken och näringslivet måste hjälpas åt för att öka takten i nyindustrialiseringen och elektrifieringen. Näringslivsföreträdare begär att politiska beslut för tillståndsprocesser och miljöprövningar ska förenklas och förkortas. Det går att dra paraleller till den snabba industrialiseringen på 1950- och 60-talet.

Det går inte att bortse ifrån att statens behov av att kontrollera naturtillgångarna i Sápmi också är en bidragande orsak till det motstånd mot samiskt inflytande som finns, både på det lokala, regionala och nationella planet. Det koloniala synsättet på Norrland och samerna finns kvar.

Så här kan det se ut när renar ska flyttas genom både en kraftledningsgata och vindkraftspark. Fotograferat av renskötaren Pär-Mikael Åhrén i Ohredahke sameby i Jämtland. Pär-Mikael sitter i en helikopter och styr flytten genom att instruera renskötarna på marken.

Koppargruvan Aitik utanför Gällivare är en ovanjordsgruva som tar allt mer mark i anspråk, mark som en gång var renbetesmark.

Miljörörelsen och samisk aktivism

Samers erfarenheter av bristande hänsyn för samers behov och rättigheter i politiska beslut kan innebära att man tvingas ta andra vägar för att lyfta viktiga frågor och skapa opinion. Då kan man alliera sig med andra intressegrupper.

I slutet på 60-talet planerades ett kraftverk i Altaälven i nord-Norge som mötte hårt kritik i lokalsamhället. Kyrkan i Máze skulle hamna under vatten, liksom stora renbetesområden. Protesterna växte från ett litet lokalt motstånd till en landsomfattande aktion med 90 lokala avdelningar och tiotusentals medlemmar. Altakampen 1968-1982 kom att bli symbolisk. 1979 ägde den första civila olydnadsaktionen rum. Då satte sig demonstranter på anläggningsvägen i Stilla för att hindra arbetsmaskinerna. För myndigheterna kom demonstrationerna som en chock. Något sådant hade aldrig tidigare hänt i Norge. Samer åkte ner till Oslo för att demonstrera och hungerstrejka. I februari tog sig fjorton samekvinnor in på statsminister Gro Harlem Brundtlands kontor och avlägsnade sig inte förrän dagen därpå. I januari 1981 sattes en stor polisstyrka med hundar och terrängfordon in för att avlägsna flera hundra aktivister från anläggningsvägen. Många betraktade vattenkraftsutbyggnaden som ännu ett övergrepp från majoritetsbefolkningen på den samiska minoriteten.

Trots de fleråriga protesterna genomfördes kraftverksbygget som planerat, om än något mindre än vad det var tänkt från början. Alta-konflikten räknas som en vändpunkt i norsk samepolitik som även påverkade svenska samer. Det var första gången som samer inte bara fann sig, utan protesterade öppet och fick stor medial uppmärksamhet.

På svensk sida finns liknande exempel, men inte i samma omfattning som Altakampen. Protesterna mot den fria småviltjakten i samband med att Sametinget invigdes 1993 är ett exempel. Staten gav med ena handen och tog med den andra.

Gruvmotståndet i Gállok (Kallak) fem mil väster om Jokkmokk är ett annat exempel. Gállok ligger inom samebyn Jåhkågasskas åretruntmarker, ett mycket viktigt betesområde för samebyns renar. Aktivister och samebymedlemmar försökte sommaren 2013 stoppa provsprängningarna vilket ledde till polisingripanden. En påtänkt nickelgruva i Rönnbäck, Tärnaby skapade så mycket lokalt motstånd att gruvbolaget 2015 meddelade att de upphör med verksamheten. Ett ökande missnöje med det statliga skogsbolaget Sveaskog har under 2000-talet resulterat i flera protester mot skogsavverkningar på vinterbetesmarker och i fjällnära skog.

Domstolsprocesser

Avsaknaden av politiska lösningar har tvingat samer att finna andra vägar. En väg att gå för att försöka få ett ökat inflytande och hävda sin rätt är domstolsvägen. Sedan 1966 har samerna processat i domstol om rätten till land och vatten. Dels har samer stämt staten, dels har samebyar själva blivit stämda.

Skattefjällsmålet

Den första stora processen var det så kallade Skattefjällsmålet. Rättsprocessen startade 1966 och avgjordes av Högsta domstolen 1981. Den dåvarande rennäringslagen utgick ifrån att de svenska fjällmarkerna ägdes av staten, men upplåts till samebyarna för renbete. Samebyarna ville pröva om de på rättsliga grunder hade äganderätt till markerna, och i andra hand om de hade starkare rättigheter än vad som kunde uttolkas av rennäringslagen.

HD kom fram till att samebyarna inte hade äganderätt till skattefjällen men konstaterade samtidigt att renskötselrätten vilade på civilrättslig grund och var en bruksrätt likställd med äganderätten, baserad på urminnes hävd. Domen fick stor betydelse för hur samernas renskötselrätt därefter behandlades. 1981 förlorade samebyarna i sak, men det samiska folket vann ändå en principiell delseger.

Girjasmålet

Att frågan om rätten till jakt och fiske hamnade i domstol beror delvis på att en majoritet i Sveriges riksdag beslutade om att införa en fri småviltsjakt för alla i fjällen på bekostnad av samiska rättigheter. Första jaktdagen ägde rum samma dag som Sametingets första mandatperiod invigdes den 25 augusti 1993. Detta väckte stor ilska hos samerna. Sametingets första beslut var en misstroendeförklaring mot regeringens sätt att hantera samefrågorna.

2006 beslutade Svenska Samernas Riksförbunds landsmöte att utreda förutsättningarna för en rättslig prövning mot staten när det gällde jakt- och fiskerätten ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen på den mark som staten förvaltar. Målet var att få samernas rätt till jakt och fiske i berörda områden fastställd. Girjas sameby valdes som pilotfall både på grund av de historiska förutsättningarna och problemen med jakt- och fiskeupplåtelser i Kaitumdalen.

Stämningsansökan lämnades in 2009 och tingsrättsförhandlingarna påbörjades 2015. I januari 2020 avgjordes målet slutligen av Högsta domstolen. HD:s dom var tydlig: Girjas sameby har ensamrätt att bestämma om andra ska få jaga och fiska på samebyns område ovanför odlingsgränsen. Den ensamrätten är grundad på urminnes hävd. HD menade att staten inte kunnat visa att samernas av urminnes hävd uppkomna rättigheter skulle ha släckts. Samerna hade i vart fall i mitten av 1700-talet rätt att upplåta jakt och fiske och kronan accepterade då den samiska rätten. Den rätten övergick senare till samebyarna genom lagstiftning.

Girjasdomen har förändrat synen på hur rennäringslagen ska tolkas och kan innebära att fler samebyar begär upplåtelserätt till jakten och fisket och eventuellt väljer att stämma staten.

En direkt konsekvens av domen är att regeringen i juli 2020 beslutade att tillsätta en utredning för att se över rennäringslagstiftningen från 1971. Direktiv och former för utredningen utformades efter att samråd hållits med en mängd externa aktörer, bland annat jakt- och fiskeorganisationer och länsstyrelser, vilket är mycket ovanligt. Den parlamentariskt sammansatta kommittén har fått namnet Renmarkskommittén. Den ska lämna ett förslag till en ny renskötsellag och analysera det samiska folkets rätt till jakt och fiske – såväl för de samer som i dag är medlemmar i samebyar som för dem som inte är det. De förslag som lämnas ska vara förenliga med Högsta domstolens slutsatser i Girjasdomen och med Sveriges folkrättsliga förpliktelser.

Spänd väntan på Högsta domstolens dom. Samebyns dåvarande ordförande Matti Blind Berg och advokat Peter Danowsky med media och samebymedlemmar i bakgrunden. Foto: Patrick Trägårdh, Umebild.

svt

Torkel Tomasson - jurist och tidningsredaktör

I drygt 20 år var Torkel Tomasson (1881-1940) redaktör och ansvarig utgivare för *Samefolkets egen tidning*. Han inspirerades av samernas politiska mobilisering och Elsa Laulas pamflett *Inför lif eller död*. Som 25-åring lämnade han renskogen. Han ville vara med och förändra samepolitiken.

Torkel var yngst av fem syskon till Tomas Nilsson och Lisa Torkelsdotter som var renskötande samer i Vilhelmina södra lappby. Även han gick på missionsskola. Som tolvåring drömde han om att bli präst men drömmen tynade bort för han behövdes i renskogen. De första renbeteslagarna innebar kraftiga begränsningar för renskötseln. Som en reaktion på detta började samerna i Åsele lappmark att organisera sig. Den 6 februari 1900 undertecknade 27 samer en skrivelse där de krävde förbättringar. Torkel Tomassons far Tomas Nilsson ledde delegationen som överlämnade skrivelsen till regeringen.

Fyra år senare aktualiserades frågan igen. 1904 ingick Torkel Tomasson i den delegation med Elsa Laula som återigen reste till Stockholm och uppvaktade kungen. Han imponerades av liberalen och juristen Carl Lindhagen som försökte hjälpa dem och som arbetat för samernas sak sedan 1890-talet. Det väckte Torkels egen lust att utbilda sig. Han ville ta sig till Stockholm för att få gymnasiekompetens och sedan studera juridik på universitetet. Med hjälp av politikern Emilia Broomé fick han ett stipendium. Han skrev själv senare om sitt livsval:

”Detta dokument ... bar jag på mig hela sommaren 1905 och läste det om och om igen. Å andra sidan gladde det mig i högsta grad, vägen var nu öppen till gymnasiet, men å andra sidan försatte det såväl mig och mina anhöriga inför ett allvarligt val. Som renskötare hade jag, mänskligt att döma, att räkna med en ekonomiskt oberoende framtid. På studiebanan däremot gick jag vid min ålder en vansklig framtid och okända öden till mötes. Härtill kom - kanske svåraste av allt – att jag vid hemmet vid sidan av mina åldriga föräldrar innehade en slags husbondeställning, som det visade sig svårt att omedelbart ordna och lösgöra sig ifrån.”

Det gick vägen. 1912 tog Torkel student-examen och 1915 kansliexamen i juridik vid Uppsala universitet. Direkt efter examen utförde han en specialutredning om sedvanerätt ifråga om renbetning på norsk sida. Under 1917 gjorde han intervjuer med 26 sydsamer om deras kultur. Uppteckningarna innehåller unika uppgifter om sydsamiska sagor, seder och bruk.

Under det det samiska landsmötet i Östersund 1918 var Torkel en av förgrundsfigurerna tillsammans med prästen Gustav Park. Efter landsmötet fortsatte Torkel att engagera sig i och startade även *Samefolkets egen tidning*.

Personporträtt

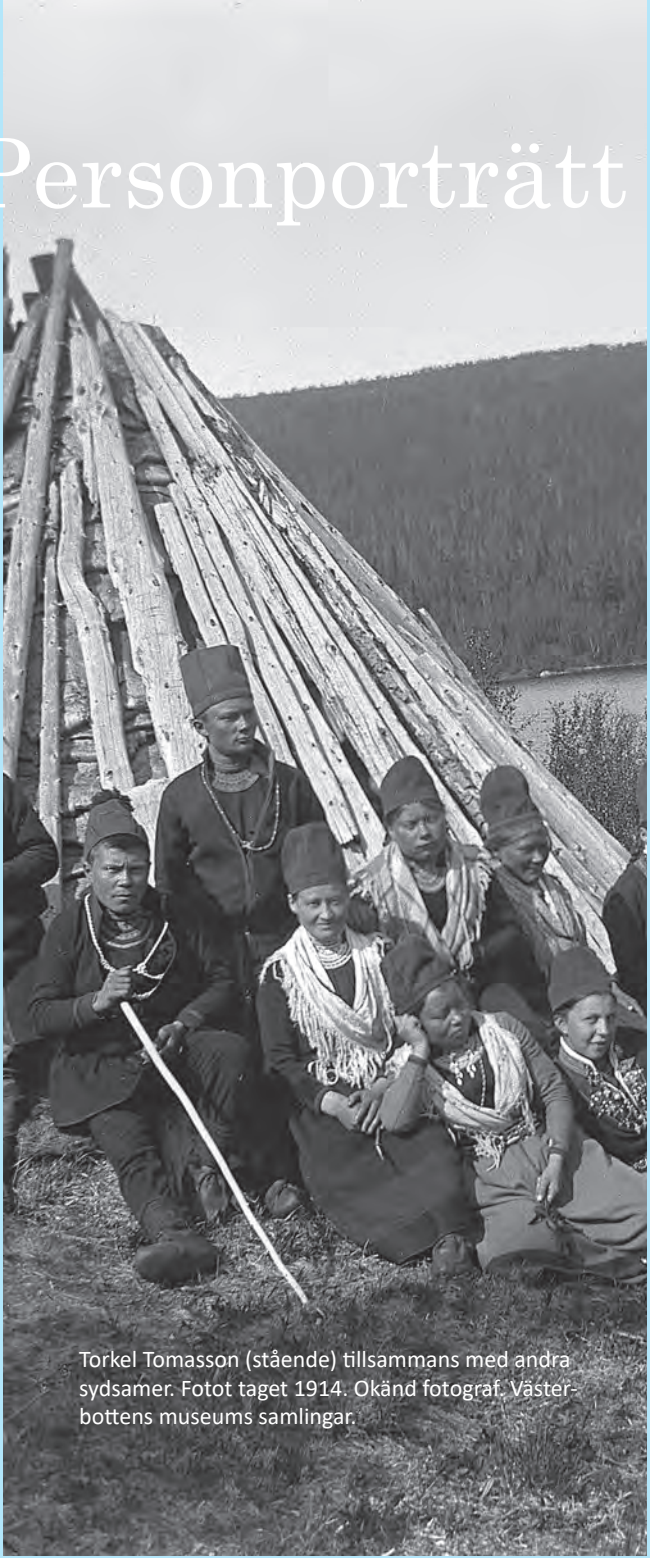

Torkel Tomasson (stående) tillsammans med andra sydsamer. Fotot taget 1914. Okänd fotograf. Västerbottens museums samlingar.

Genom sina artiklar och reportage blev han en viktig opinionsbildare i samiska frågor. Redan i det första numret började han konsekvent använda ordet ”same” i stället för ”lapp”. Han menade att samernas eget namn på sig själva visade stolthet över den egna historien.

Torkel Tomasson sökte flera tjänster, dels på socialdepartementet, dels på andra centrala ämbetsverk i Stockholm. Trots rätt kvalifikationer och goda referenser fick han ingen lämplig tjänst. Han sökte tjänster som lappfogde i både Norrbotten och Västerbotten, men det var inte möjligt för samer att ha den typen av befattningar. 1922 flyttade han till slut till Falun där han fick en kanslitjänst hos den nyutnämnde landshövdingen i Dalarna, Herman Kvarnzelius.

I över 20 års tid drev Torkel Tomasson oförtröttligt *Samefolkets egen tidning** vid sidan av sin tjänst på länsstyrelsen i Dalarna och trots vacklande hälsa. I tidningen skrev han om samerättsliga frågor, renskötarnas vardag och traditionella kunskaper tills han avled 1940.

*Tidningen *Samefolket* firade 100-årsjubileum 2019.

Foto: Carl-Johan Utsi

Sametingen i Norden

Sametingen är de folkvalda organ i Norden som representerar det samiska folket. Ett sätt för samer att få inflytande är att arbeta samepolitiskt via Sametinget, men också att använda sin rösträtt för att välja företrädare. Finland var först med att bilda ett folkvalt samiskt organ. Sametinget i Norge kom till 1989 och Sametinget i Sverige 1993. Arbetsuppgifter och organisation skiljer sig åt i de olika länderna.

Sametinget i Finland

När det gäller minoritetspolitik har Finland andra traditioner än Sverige. 1973 bildades ett folkvalt organ kallat *Delegationen för sameärenden* som hade status som rådgivande organ till regeringen. Det skulle bevaka samernas rättigheter och deras ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden. 1996 ombildades delegationen för att motsvara de svenska och norska sametingen, med förvaltningsuppgifter för samisk kultur och samiska språk.

Myndigheterna i Finland har en plikt att förhandla med Sametinget om alla åtgärder som kan inverka på samernas ställning som urfolk. I den finska regeringsformen står att samerna såsom ett urfolk ska tillförsäkras kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde i ärenden som rör språk och kultur. Men den språkliga och kulturella självständigheten måste också få ett innehåll, vilket inte har skett fullt ut.

Sametinget i Norge

Efter den hårda förnorskningspolitiken som pågick i nära hundra år har den norska samepolitiken förändrats. Vändpunkten blev de massiva samiska demonstrationerna mot utbyggnaden av Alta älv i början av 1980-talet (se s.16). Norska staten tillsatte en utredning som lade fram ett förslag om ett sameting, som inrättades 1989.

Sametinget i Norge har ingen klar konstitutionell ställning. Det lyder inte under regeringen, men är inte heller ett självständigt organ. Sametingets arbetsområde är allt som efter Sametingets uppfattning särskilt berör det samiska folket. Det får definiera sitt verksamhetsområde och ska agera som ett rådgivande organ för att det samiska perspektivet ska komma fram.

I Norges grundlag står att statliga myndigheter ska skapa förutsättningar för samerna att bevara och utveckla sitt språk, sin kultur och sitt samhällsliv. Norge har ratificerat skyddet av landrättigheter enligt ILO:s konvention 169. I Norge finns även en samisk statssekreterare i Stortinget.

Sametinget i Sverige

Det svenska Sametinget invigdes 1993. I riksdagsbeslutet står dock att Sametinget inte ska vara ett organ för samisk självstyre utan mer likna en statlig myndighet, om än med en folkvald ledning. Sametinget i Sverige är alltså både ett folkvalt organ med folkvalda ledamöter och en statlig myndighet med tjänstemän. Enligt sametingslagen är Sametingets främsta uppgift att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Verksamheten styrs till stor del av riksdag och regering genom anslag och regleringsbrev. Det svenska Sametinget är idag främst en myndighet för samiska frågor och det folkvalda organet är mer som ett rådgivande organ, inte ett organ för verkligt självbestämmande.

2011 omnämns samerna som ett folk i Sveriges grundlag genom formuleringen att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samhällsliv ska främjas. Det har skapat förväntningar på Sveriges regering och riksdag som ännu inte har infriats.

Samiskt Parlamentariskt Råd (SPR)

De nordiska sametingen samarbetar genom samarbetsorganisationen SPR, där de ryska samerna har observatörsstatus.

Faktaruta

Antal sametingsledamöter:
Norge: 39
Finland: 21
Sverige: 31

Antal partier i plenum (2022):
Norge: 7
Finland: 0 (enbart personröster)
Sverige: 7

Rätten till självbestämmande

Artikel av fil.dr. RAGNHILD NILSSON

Är deltagande i nationella demokratiska processer tillräckligt för att tillgodose urfolks rätt till självbestämmande?

Den globala mobiliseringen bland urfolk som började på 1960- och 70-talet, inspirerade samerna i de nordiska länderna. Norges, Sveriges och Finlands gemensamma svar på samiska rättighetskrav blev etableringen av sametingen som representativa institutioner valda av den samiska befolkningen. I ett internationellt perspektiv har sametingen ofta beskrivits som viktiga och radikala modeller för urfolks självstyre och deltagande i beslutsprocesser som kan inspirera utvecklingen av liknande institutioner på andra håll i världen.

I Urfolkdeklarationen, *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* (UNDRIP) som antogs av FN:s generalförsamling 2007, tillerkänns urfolk samma rätt till självbestämmande som andra folk. Sverige röstade för deklarationen, dock med en skriftlig röstförklaring där Sverige poängterade att samers inflytande kan tillgodoses genom deltagande i demokratiska processer såsom det nuvarande svenska systemet. Men stämmer det verkligen?

När självbestämmanderätten omfattar urfolk utmanas den traditionella nationalstaten, både vad gäller vem eller vilka som ska ha den juridiska beslutanderätten inom ett givet territorium och i fråga om demokrati och politiska rättigheter.

Urfolksdeklarationen är tydlig med att urfolk har rätt till självbestämmande (artikel 3) och rätt att bevara och stärka sina egna politiska, juridiska, ekonomiska, sociala och kulturella institutioner (artikel 5). Urfolk har rätt att företrädas av representanter utsedda av dem själva, likväl som att kunna utveckla sina egna beslutande institutioner (artikel 18). För urfolk, som ofta lever inom redan existerande stater utan målsättning att bilda en egen stat, krävs kreativa lösningar för hur urfolks rättigheter kan relatera till befintliga stater och deras rätt och intressen.

Politiskt deltagande i en demokrati på lika villkor som andra medlemmar i samhället, kan aldrig vara tillräckligt för att förverkliga ett urfolks självbestämmande, särskilt inte i länder där urfolk utgör permanenta minoriteter. Om det finns stora intresse- eller värdeskillnader i grundläggande frågor i en demokrati där majoritetsprincipen råder och alla medborgare har samma politiska rättigheter, exempelvis i frågor om hur mark och naturresurser bör nyttjas, kommer samerna ständigt att riskera att

Ragnhild Nilsson. Foto: Marie Enoksson

bli överkörda av majoritetsbefolkningen. Om samernas rätt till självbestämmande bara förstås som demokratiskt deltagande i majoritetssamhället på individnivå, blir denna rätt meningslös.

Självbestämmande inbegriper rätten att utveckla sin kultur, sina språk, sin religion och sina näringar (en del av det interna självbestämmandet). Det behöver både finnas en ordning för urfolk att hantera sin egen autonomi och självstyre i interna frågor. Men även en ordning som hanterar urfolkens rätt att delta i staternas beslut i frågor som berör dem, där staterna kan inhämta urfolkens fria, i förväg inhämtade, samtycke (artikel 19). Dessa institutioner behöver inte vara desamma. Det kan finnas olika lösningar för hur urfolken väljer att ordna sin interna autonomi och självstyre, visavi hur urfolken väljer att institutionalisera sitt sätt att delta och få inflytande i staternas beslutsprocesser. De representativa organen kan dock ha båda rollerna, vilket är fallet med sametingen i de nordiska länderna.

För att rätten till självbestämmande ska bli verkningsfull krävs att rätten och makten att fatta beslut i vissa frågor överlåts från staten till samerna. Det behöver finnas ett juridiskt överlåtande av makt från statliga politiska organ till samernas eget representativa organ, Sametinget, något som inte finns idag.

Referenser

Anaya, S. J. (2011). "Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people", (12 January) A/ HRC/18/XX/Add.Y

Kuokkanen, R. (2019). Restructuring Relations: Indigenous Self-determination, Governance, and Gender. Oxford: Oxford University Press.

Minde, H. (2003). "Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: kampen for en ny samepolitik 1960–1990", i B. Bjerkli och P. Selle (red.), Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentligheten. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 87–123.

Mörkenstam, U., R. Nilsson and S. Dahlberg (2021). "Den samiska väljarkåren och rätten till självbestämmande", in U. Mörkenstam m fl (red), Sametingsval 2017. Stockholm: Santérus förlag

Nilsson, R (2021, forthcoming). Inga svenskar äga närvara vid mötet. Samiskt självbestämmande och samisk självkonstituering. Stockholms universitet

Schenin, M., och M. Åhrén (2018). "Relationship to Human Rights, and Related International Instruments", i J. Hohmann och M. Weller (red.), The un Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Commentary. New York: Oxford University Press, 63–86.

Ett jämställt samiskt samhälle

Jämställdhet reflekteras i hur vi behandlar varandra, hur vi är som människor och vilka värderingar och normer vi har. Jämställdhet och feminism är inte är isolerat till att bara handla om kvinnor. Feminism och jämställdhet berör alla delar av samhällstrukturen.

Káren-Ann Hurri håller workshops om samisk jämställdhet där hon bland annat tar upp värderingar, strukturer, fördomar och normer.

– Vi har olika värderingar som grundar sig i allt vi har omkring oss. I det svenska samhället kanske man värderar inredning, bo i ett fint hus och tillgången till pengar högt, medan man i det samiska samhället kanske värdesätter renskötsel, duodji, språk, jakt och fiske betydligt högre, säger Káren-Ann. Men eftersom vi lever i samma samhälle är det också viktigt att, förutom att lyfta det som är unikt för Sápmi, även lyfta nationella och internationella problem i Sápmi.

– Många gånger hör man argumentet att Sápmi blivit ojämställt på grund av kolonialismen. Genom det argumentet förnekar vi de strukturer vi har som blivit samiska. Vi måste själva arbeta med dessa frågor, annars står vi bara och konstaterar att det brinner och vi vet varför, men inget händer.

Káren-Ann följer jämställdhetsdebatten i Sverige. Hon menar att man i det svenska samhället kan gruppera sig som feminist på ett annat sätt än vad man kan i det samiska samhället. Hon säger att hon mött en viss motvilja från svenskt håll att prata om en samisk feminism som skiljer sig mot majoritetens bild av vad feminism och jämställdhet är.

– Det finns en brist på förståelse när vi samer vill ha något på vårt sätt, konstaterar Káren-Ann.

– När jag arbetar politiskt har jag även upptäckt att äldre män och äldre kvinnor inte prioriterar att skaffa sig kunskap om jämställdhet och vad det innebär. Det anses som en helt okej fråga att inte vara insatt i. Jag hoppas att det kommer att ändras.

Hon tror att bristen på intresse kommer från att många tror att det är en sakfråga som enbart berör kvinnor, så hon försöker resonera kring olika komponenter inom kulturen, som exempelvis språkfrågan, duodji och mat och därigenom väva in jämställdhetsperspektivet.

Föreställningen att samiska kvinnor har stor makt i det samiska samhället tycker Káren-Ann inte längre stämmer.
– Förut behövde vi varandra på ett helt annat sätt i den samiska kulturen, medan majoritetssamhället länge varit individualistiskt, förklarar hon.

– Många säger att rennäringen är familjebaserad och det finns en kollektiv uppfostran av barn, men jag vet inte om det längre stämmer. Om allt runt omkring oss är individualistiskt, vad gör det med oss?

För Káren-Ann är jämställdhetstänket centralt i allt hon gör, även när hon inte försöker fokusera på just det:

– Saker hänger ihop, därför tycker jag det är så dumt att komma undan med att man inte är insatt i jämställdhetsfrågan.

Lösningen för att få ett mer jämställt samhälle bygger på att alla måste dra sitt strå till stacken.

– Vi kan ha konferenser och workshops, men det kommer aldrig hända något om inte alla arbetar aktivt i sin vardag, på sina arbetsplatser, i media och så vidare. Enda lösningen är att själv ta ansvar.

KATARINA HÄLLGREN

Karen-Ann Hurri på FN:s kvinnokonferens i New York i mars 2018. Foto: Marie Enoksson

Fyra unga samer om inflytande och möjligheten att påverka sin framtid

Julia Rensberg:

- Det är svårt att som same få inflytande i vardagen. Det finns inga arenor dit man som enskild individ kan vända sig. Jag röstar i sametingsvalet, men ska man påverka så ska man söka sig till ett större sammanhang. Jag har valt att engagera mig i ungdomsorganisationen Sáminuorra. Där kan man välja att jobba med sina hjärtefrågor utan att jobba partipolitiskt.

- Genom Sáminuorra är jag aktiv på den politiska arenan, både i svensk och i samisk politik. Vi blir som organisation inbjuden till samråd med riksdag och regering. Vi får en plats vid bordet där vi har en chans att påverka vår framtid, även om samråd sällan innebär samförstånd. Genom Sáminuorra kan vi också påverka vardagen genom ungdomsaktiviteter och klimatstrejker som indirekt påverkar vardagen till det bättre, och även påverkar i ett större sammanhang.

Daniel Holst:

- Jag hade inte makten att kunna läsa sydsamiska när jag gick i skolan, trots att jag stred för det. Går man i en skola som inte vill ta in lärare i samiska så kommer man att kämpa i uppförsbacke. Idag när jag inte längre studerar och är självständig så har jag kontroll över mitt liv på ett annat sätt. Men jag är fortfarande beroende av vad Stockholms stad, där jag bor, har för syn på exempelvis minoritetslagstiftningen. Jag var politiskt aktiv redan innan jag engagerade mig samepolitiskt.

- Sametinget kan inte stifta lagar, men har ändå möjlighet att påverka hur regeringen hanterar saker. Däremot känner jag inte alltid att man som samepolitiker kan påverka, för att lagstiftningen ser ut som den gör. Det är inte alltid vi kan göra de största framstegen politiskt. Ibland handlar det om rättsliga processer. Man måste ta kampen både politiskt, rättsligt, och när det inte funkar, aktivistiskt.

Pávva Pittja:

- Det är viktigt att ha inflytande och påverka det man vill se i sitt eget liv. Det är viktigt att man bygger upp en målbild i sig själv och då kommer inflytandet så småningom naturligt. Börja med att bädda sängen på morgonen och bestäm dig för hur du vill att din framtid ska se ut. Bryt ner det i konkreta steg som du kan arbeta med dagligen.

- Jag är ersättare i Sametinget. Jag fick frågan att kandidera för tredje gången och nu kändes det rätt. Jag har lagt ner mycket tid på min personliga utveckling för att jag ska känna mig trygg att axla rollen som politiker. Kan jag påverka? Både ja och nej. Nej - för att jag känner mig aktivt motarbetad av Sverige som same och renskötare. Det är som att springa ett maratonlopp med ett traktordäck på ryggen. Ja - för att man som politiker hamnar i sammanhang där saker som rör vår framtid diskuteras. Det är ett sätt att göra sin röst hörd.

Rebecka Forsgren:

- Sameföreningar är ett exempel på en arena för att få en gemenskap och kunna påverka sin vardag. Det är så värdefullt att få vara i ett samiskt sammanhang. Det finns också samiska FB-grupper som är bra för att kunna påverka i vardagen. Det finns många bra politiska grupper där man kan få tips och diskutera. Man får ett flöde där man ser vilka saker man kan engagera sig i.

- I mitt fall har det haft stor betydelse att andra samer berett plats åt mig i olika sammanhang och därmed öppnat många dörrar. Jobbet som Indigenous fellow inom FN i Genéve gav mig chansen att se möjligheterna att påverka, men också vilka begränsningar som finns. Jag har lärt mig att man kan påverka så mycket mer än man tror! Som same har man oftast för låga förväntningar. Vi borde sätta ribban mycket högre och förvänta oss mer av både myndigheter och FN-organ.

KATARINA HÄLLGREN

Instuderingsfrågor

1. *Hur såg samernas ställning ut i 1700-talets Sverige? Hur har den förändrats fram till idag?*

2. *Varför ökade inflyttningen till norra Sverige kraftigt under 1800-talet?*

3. *Vem var Elsa Laula? Vad har hon betytt för samisk organisationsutveckling?*

4. *Förklara hur rasistiska ideer påverkat synen på samer under 1900-talet.*

5. *Vem var Torkel Tomasson? På vilket sätt kan man säga att Torkel Tomasson blev diskriminerad? Vad kan det har berott på?*

6. *Vilka orsaker kan det finnas till att samer tycker att de har svårt att få gehör för sina frågor i det svenska samhället?*

7. *Varför var det viktigt för samer att organisera sig i början av 1900-talet? Är det lika viktigt idag?*

8. *Ge exempel på hur samer har arbetat eller arbetar a) politiskt b) juridiskt c) aktivistiskt för att försöka hävda sina rättigheter?*

9. *Hur kan samisk jämställdhet skilja sig från en mer västerländsk syn?*

Fördjupningsuppgifter - ta reda på mer:

10. *Vad är Urfolksdeklarationen? Hur kom den till och vad betyder den?*

11. *Vad är urfolksfeminism? Hur tar den sig uttryck i andra delar av världen?*

12. *På vilka sätt kan den så kallade ”gröna omställningen” begränsa samers möjligheter att utöva sin kultur och sina näringar?*

Referenser

Tusen år i lappmarken - juridik, skatter, handel och storpolitik; av Lilian Ryd och Tomas Cramér.

Samelandets historia; av Björn Forseth. En historiebok för unga. (Utgången från förlaget men kan finnas på bibliotek.)

Lappen är ombytlig, ostadig och obekväm; av Lennart Lundmark.

Stulet land: svensk makt på samisk mark; Lennart Lundmark.

Allt som kan mätas är inte vetenskap; en poplulärhistorisk skrift om rasbiologiska institutet, av Lennart Lundmark. Forum för Levande historia Skriftserie #4:2007.

Elsa Laula Renberg - historien om samefolkets stora Minerva; av Siri Brosch Johansen.

Tiden börjar på nytt – en analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900-1950; doktorsavhandling av Patrik Lantto.

Lappväsendet: tillämpningen av svensk samepolitik 1885-1971; av Patrik Lantto.

Nya vatten, dunkla speglingar - Industriell kolonialism genom svensk vattenkraftutbyggnad i renskötselområdet 1910-1968; doktorsavhandling av Åsa Össbo.

Sametingsval - väljare, partier och media; av Ragnhild Nilsson, Stefan Dahlberg & Ulf Mörkenstam.

”Samerna med arkeologins mått mätt – under demokratins barndom”, artikel av Anna-Maria Falck på Demokrati100.se, www.demokrati100.se/samerna-med-arkeologins-matt-matt/

”Samernas förbryllande rösträttshistoria”, artikel av Jenny Björkman, på Demokrati100.se, www.demokrati100.se/samernas-forbryllande-rostrattshistoria/

”Samernas historia: Kampen om Lappmarken”, artikel av Lilian Ryd på www.popularhistoria.se/politik/samernas-historia-kampen-om-lappmarken

Vill du veta mer om samer?

På våra webbportaler samer.se och sametinget.se finns mer information, både basfakta och fördjupande texter.

Ung sameflicka skriver brev. Vaisaluokta, Sirkassameby, 1939. Foto: Ernst Manker. Nordiska Muséets samlingar.

Samiskt informationscentrum är en del av Sametinget.
Vi är en kunskapskälla som ansvarar för saklig, relevant och intressant information om samer ut till det svenska samhället med särskilt fokus på barn och ungdomar.

Sámediggi
Sámedigge Sámiediggie Saemiedigkie Sametinget

samiskt
informationscentrum